

ki mu je vedno branila, naj ne hodi v ptuji svet:

Još konaka nisam našô!

— — — — —
A tudjincu siromaku

Još je veći mrak u mraku,

Još je tvrdja zemlja tvrda!

Majko mila, majko draga,

Da ti vidiš svoga sina!

Da ti vidiš njega sada

Okružena od zla svega,

Ti bi gorko zaplakala,

Ruka bi ti zadrhtala,

U žalosti grleć njega!

Čutil sem, da je tudi to res, kar poje pesnik dalje:

Tvoja zemlja ima svoje,

Nepoznaje jače tvoje,

Tudja ljubav ljubi svoga.

Vendar zameril jim nisem, Čubrancem; kdo bo ponočnjakom odpiral? Pa bi si bila za časa preskrbela „konak“! Kaj je bilo storiti? Otresla sva čubranski prah z nog pa kar po noči ven iz Čubra, ki je res pravi pravcati — čubër, pa proti kranjski meji. Po poti sem si za premišljevanje izbral Götthejev rek, ki so ga nam v šoli povedali večkrat:

Willst den Dichter du verstehn,

Musst in Dichters Lande gehn.

Onkraj Prezida sva stopila na kranjska tla. Kako sva zavriskala! Domen je začel peti:

• Bodi zdrava, domovina,
Mili moj slovenski kraj,
Ti prekrasna, ti edina,
Meni si zemeljski raj... itd.

Res je povsod dobro, doma najbolje. Pri mejniku sva se z Domnom ločila. Popoldne enkrat sem bil domá.

Toliko še vem, da sem izročil materi tisti nesrečni zveženj kave, drugega pa ne vem več, zakaj takoj sem se vlegel v posteljo; truden sem bil do smrti, od tolikega pota in skoro nič spanja. V hipu sem zaspal. Oh, Joško, in kako, kako sem spal!! Tako še nikdar ne v svojem življenju. Drugi dan opoldne sem se vzbudil. Kaj je bilo potem, ne bom Ti sedaj pravil; to sem ti pa zato tako obširno vse popisal, da se mi duh malo oživi, ker nam je Marn v šoli večkrat rekel, da se s pisanjem duh poživi in sicer bolj, če en list spišješ, kakor pa če prebereš celo knjigo; ali kakor jo je Jean Paul zavil: „Ein Blatt schreiben regt den Geist mehr an als ein ganzes Buch lesen.“

Oživi tudi ti in piši kaj

Svojemu

Ivanu.

Književnost.

Slovenska književnost.

Lirske in epske poezije. Napisal Anton Aškerc. V Ljubljani. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1896. 8°. Str. 196. Cena nevez. gl. 1.30, po pošti 1.35.; eleg. vez. gld. 2. po pošti 2.10. — Pred šestimi leti je izdal naš pesnik prvo zbirko svojih pesmij z naslovom „Balade in romance“ (prim. naš list l. 1890., str. 156). Odtlej je objavljaval v „Ljublj. Zvonu“ one pesmi, katere je sedaj zbrane izdal z novim naslovom. Ker naš pesnik ne objavlja svojih proizvodov samo po jedenkrat v listu, ampak tudi v zvezkih zbrane, kaže s tem, da jih dovolj ceni in hoče ž njimi delovati med širšim občinstvom. In to je znamenito za Aškerčevo muzo, da ni skromna in boječa, — kakor semtertje marsikak pevec skriva svoje pesmi, ali poje kakor slavec, naj ga kdo čuje ali ne — marveč ta muza gre pogumno, s krepkim glasom med svet in hoče, da jo čujejo blizu in daleč. Zaradi tega pa ima javna kritika tem več pravice in dolžnosti oglasiti se jasno in umevno.

Ako primerjamo prvi zvezek Aškerčevih proizvodov s sedanjim, kaže se nam v tem napredek: tu nahajamo manj prizorov iz življenja, ki so ne-

prikladni za poezijo, kakor v prvem zvezku; na drugi strani pa se vidi, da so se pesniku glavni nazori okrepili in pojasnili, ker so tukaj izraženi čisteje in očitneje. V tem oziru je znamenito tudi to, da je našemu pesniku malo mari ono malenkostno opevanje prirode in njenih podrobnih predmetov, opevanje raznih nevažnih čustev, s kakoršnjimi se tako rada bavi poezija: on poseza rajši po važnih nazorih, naukih, obširnih razmerah v človeški družbi, ozira se v svetovne boje, ki se vršé bodisi na socijalnem ali na znanstvenem ali na нравstvenem polju.

To izraža takoj prva pesem „Moja Muza“:

Moja Muza ni mehkužna
Bledolična gospodična;
Črnogorka je, Špartanka,
Deva zdrava, ognjevitá.

Moja Muza ne poseda
V mesečini v polusanjah,
Ona ljubi jasne dneve,
Ljubi vroče solnčne žarke.

Pa tudi ne premišljuje samo, ampak vnema za delo:

Moja Muza se ne joče
Nad svetovnim górijem britkim,
Resno kliče le na delo,
Ki naj spasi nas edino! —

V levi bakljo, v desni handžar
Kvišku dviga moja Muza;
Razsvetljuje teme klete
In s tirani se bojuje.

To je pač dovolj jasno in krepko.

Vsa zbirka ima dva dela: 1. Lirika. 2. Balade, legende, romance. V Liriki so zopet trije oddelki: a) Razni motivi. b) Iz popotnega dnevnika. c) Iz pesmarice neznanega siromaka. V „Raznih motivih“ so različne lirske pesmi, različne vsebine in oblike. Najlepša se nam zdi „Večna luč“:

Na polji, polji širnem tam
Stoji samotni božji hram.
Svetilka zlata v njem gorí,
Gori vse dni in vse noči.

Svetilka gorí tudi v temnem mraku in v divjem viharju. Tudi on (pesnik) je takšen božji hram in duša svetel je oltar. Lepa primera! Tudi pesem „Kôsa“ je mila in resna ob enem, misel v njej je prav pesniška. Domoljubna je „Staremu pisatelju“ (A. Krempļu); slavi njegovo delovanje v slavo domovine in povzema nauk:

A narod le — učiš nas ti —,
Ki domovino ljubi, brani,
Ki dela, trudi se za njó,
Zasluzi, da si jo ohrani.

Veličastna je oda „Jek z Balkana“ v spomin zedinjenja bolgarskega naroda. Ljubavne pesmi so tri brez pomenljivih mislij. Jednako malopomembna je „Moderni Pegaz“, kakor tudi „Vesni“. Jako blizu proze je pesem „Slovenskim Sôkolom“, zato pa tem živahnejša „Mi vstajamo“, ki bi utegnila s krepko melodijo postati nekaka slovanska marseleja. Težko pa je prav označiti pesem „Jaz“. Izvestno obdeluje modroslovno vprašanje v pesniški obliki premišljanja. Oni „Jaz“, ki modruje, je „moč prirodna, živa, ki se giblje brez prenehanja, od vekov večna brez prestopanja, ki pozna le zakon svoj železni, nepremakljivi, strogi, večni, trdi, neoporečni, s kratka: vesoljnost.“ Njej nasproti je človek črvič, nič, igrača, atom. In Bog? O njem govori „Jaz, moč prirodna“:

O, ne proklinjaj mi „očeta“,
O, ne proklinjaj mi — Boga!
Ne „oče“, tá ni brez srcá,
Brez krivd ne tepe on detéta.
Ne! dober oče ne podí
Otrók iz hiše sred noči.

Iz sladkega ne dramí spanja,
Ne goni jih iz stanovanja
Polnagih venkaj v mraz in mrak!
Iz postelje na cestni tlak
Slabotnih porodnic ne meče,
Ko dete v krilu jim trepeče.

Očetu smili se bolník,
Svet mu njegov je žalni krík;
Črez prag otróka, ki umira,
Ne vlačí oče in ne tira...

O, ne proklinjaj mi Boga!
Ne, „oče“, jaz sem brez srcá,
Jaz, moč vseirnna, moč prirodna,
In tebi, človek, moč usodna...

Pesnik navaja tukaj „dejstva“¹⁾ in dokazuje, a kaj? Da „oče“ ni brez srca, kakor je prirodna moč. „Ko bi bil Bog „oče“, ne bi ravnal tako z ljudmi, kakor se ž njimi godi semtertje. Vzrok onim nesrečam ne more biti Bog kot „oče“. Kaj je torej Bog? Po takem dokazovanju ali Boga ni, ali pa je nezmožen in brezbrizen nasproti delovanju one usodne moči; nikakor torej ni krščanski Bog. Pesnik morda poreče, da je hotel omeniti jedino le prirodno moč, ki deluje po neizpremenljivih zakonih, ne gledé na človekovo škodo ali korist in ne gledé na Boga. Toda dovolj je znano, da ta moč ne deluje brez Boga, ker brez volje nebeskega „Očeta“ nikomur niti las ne pade z glave. Ako je torej v tej pesmi pesnikovo modroznanstvo, njegova „metafizika“, reči moramo, da se ne strinja s krščanskim naukom.

V oddelku „iz popotnega dnevnika“ nahajamo marsikatero prijetno in lepo cvetko poezije. Vse pesmi pričajo, da pesnik ceni potovanje in potujoč pridno opazuje. Seveda izraža tudi svoje misli ali nazore o predmetih, ki mu prihajajo pred oči: bosanski moslem mu je všeč, ker govori mil jezik, vera njegova mu ni na mari; mohamedanko pomiluje, da je zagrnjena in neprosta; v „Husrevbegovi džamiji“ hoče videti, „kak Allaha moli Slovan“ in kliče moslemskim vernikom:

Po svoje jaz — vi pa po svoje
Kot bratje častimo Bogá:
Molitev je dobra i vaša,
Če dobrega vzdih je srcá.

Ko bi govoril pesnik o molitvi moslemovi s a m i in jo pohvalil, ne bilo bi spotikljivo; a na tak način vsporejati molitev (pač) krščansko, ki je v imenu Izveličarjevem, z mohamedansko, to je čudno.

Naš pesnik je zabeležil odmeve svojega srca na raznih krajih: v Novem Sadu, v Belgradu, Pešti, Benetkah, Rutki, Krakovu, Carigradu, na Velegradu. Z Velegrada nam zveni krščansko-slovanski glas iz navdušenih prs:

Velegrad! ... klobuk z glavé,
Pripognite se kolena!
Zemlje bratske sveta tla
Prejmite poljub Slovena!

„Iz pesmarice neznanega siromaka“ nam ponuja pesnik nekaj lepih, radi krepkih zvokov in živih kontrastov ganljivih pesmij. Usoda siromakova od zibelke do groba, od jutra do večera je tužna. Odkrito povemo, da čislamo in ljubimo solze, ki

¹⁾ Pesem je natisnjena z naslovom „Jaz“! dné 1. m. lega srpana lanskega leta. Torej se pač ozira na prizore ob ljubljanskem potresu. Skoro bi dejali, da smo našli psihološko razlago za postanek te pesmi. Toda, kar je osebno, ne spada semkaj.

tekó iz usmiljenja. Zato nam je tudi ta pesmarica med drugimi proizvodi pesnikovimi najtehtnejša tvarina. Tudi je n. pr. pesem „Delavčeva hči“, ali „Temni nauki pojasnjeni“ — vsaka po svoje dobra. Žal pa, da je v obče stališče pesnikovo v tem vprašanju táko, da se ne moremo ž njim vjemati. Sama nevolja nad bogatini, sama nezadovoljnost izražena v hudih besedah ne pomore nikomur. Krščanskega načela v tem vprašanju pesnik ne oznanja dovolj. „Božična pesem siromakova“ opeva sicer Kristusa ubogega in trpina jako živo, toda — — pa poslušajmo:

Bil siromak si žive dni!
Tovariš naš zato si na vse čase...
A, ki živé od žuljev naših rok
Imeli bi te radi vsega záse.

Imeli radi bi, da ti igó,
V katero vklepajo nas siromake,
Bi blagoslavljal jim, pomagal jim
Goniti nas na trudapolne tlake...

Ne, ti si naš — mi bratje tvoji vsi,
Kar nas zatirancev po svetu tava,
Kar sužnjev nas brezpravnih nosi svet,
Kar hira nas in strada in zmrzava.

Česa pogrešamo tu? Ni to krščansko stališče, da se Kristusa oklepamo zato, ker je bil siromak in smo mi siromaki, ampak zato se ga oklepajmo, ker je on Izveličar, Bog, ki je resničen, pravičen, usmiljen in vsemogočen, da nam lahko pomore.

Pa idimo k drugemu delu. „Balade, legende in romance“ so po obliki, kompoziciji, deloma po izvirnosti glavni del naše zbirke. Gledé na vsebino pa so jako različne vrednosti. Ne moremo vseh ocenjati po vrsti, le nekatere značilnejše omenjamo. „Firduzi in derviš“ je mnogim kritikom nekaka vzorna satira. Res je pesniška oblika krasna, toda res je tudi, da maščevanje nikdar ne razodeva lepega značaja. Vsestransko dovršena pa je romanca: „Najlepši dan“. Kralj na smrtni postelji slovesno izjavi, da je bil najlepši dan njegovega življenja tisti, kateri je dal svojemu narodu slobodo. Divno grozna je „Iškarjot“, lepa „Mrtvec Osojski“; „Mea Kulpa“, „Zimska idila“, „Ponôčna pótnica“, „Legenda o zlati roži“ imajo vsaka svoje vrline; dobro pogojena je „Kaznovani paša“. Poleg teh pa ni mnogo manj takih, katerim bi imeli marsikaj oponašati. Naš pesnik namreč ima to slabost, da se rad ustavi ob kaki čudni in nenavadni stvari in jo hoče razložiti. Razlaga pa jo, ako ne čisto napačno, vsaj jednostransko. N. pr. „Perunov žrec“ nam kaže nemškega vladiko, ki je prišel nad množico mirnih Slovanov z ukazom cesarja Otona: „Krst ali smrt!“ Trdoslav, žrec slovanski, odvrne: „Smrt!“ Nemška vojska zajame Slovane:

Glej, na oltár Perúnov glavo svojo
Polaga prvi Trdoslav pod meč...

Za njim tritisoč bratov, sester pade —
Tritisoč v raji je mučencev več.

Na svetu je vse mogoče; Nemci so grdo ravnali s polabskimi Slovani, to je znano. Toda je-li umestno to opevati takim načinom, ki kaže tudi krščansko vero nekam odijozno? Drugodi smo zadeli na kaj čudnega, kakor n. pr. „Satanova smrt“, v kateri pa je žgoča ironija.

Rekli smo v začetku, da so se ideje v pesniku razbistrile in nazori pojasnili, zato jih jasno tudi razkazuje. Katere so te ideje in kakšni so nazori? Na prvem mestu je ideja slobode: slobode politične, slobode v društvenem življenju, slobode verske in slobode v mišljenju. Poslednjo slobodo izraža prav določno v romanci „Grešnik“. Učenec Buddhov Ambattha misli, da je grešil, ker je mislil, ker je hotel „pronikniti življenja uganko“. Buddha pa pravi, da ni grešil:

Čim bolj ti sam misliš svobodno,
Tem bolj si podoben bogú,
Tem bolj približuješ se Brahmi...
Le misli zato brez strahú!

Brizinški škof Janez Franc.

Le misli, Ambattha preljubi!
 Le dalje ves svet preišči!
 Da misliti greh bi bil morda —
 Brahmanom tega ne veruj.

Druga misel, ki vodi in vnema pesnikovo delovanje, je krivica, katero trpe ubožci in drugi zatiranci. Tretja ideja pa je slovanstvo, čeprav tiči nekoliko v ozadju. To so zvezde na obzorju pesnikovem.

O pesnikovem obzorju poudarjajo, da je jako obširno. Res obsega pesnik s svojim duhom mnogo dežel, mnogo narodov, mnogo verstev. V njegovi poeziji ni prazne jednoličnosti, niti v obliki niti v mislih. Žal, da v tem obzorju ni onega trdnega stališča in pravega središča, ki mora prav tako oživljati pesmi, kakor duša oživlja naše telo. To je krščansko prepričanje in mišljenje. Vera mohamedanska, zendiska, buddhovska, poganska nastopajo takim načinom, in krščansko naziranje se kaže v taki obliki, da na podlagi teh pesmi ne moreš prisoditi našemu pesniku naslova, da je odločno krščanski pesnik. In prav to izraženo krščansko mišljenje moramo zahtevati od pesnika, čegar glavna moč je v naukih, v opominih, v vne-manju, skratka: čegar směr je bolj praktična nego čisto umetniška. Aškerc neče biti samo umetnik, marveč nastopa s praktičnimi pozivi, kakoršne smo brali takoj v prvi pesmi. Ima pač kot umetnik lepih vrlin, katerih nismo zamolčali, a teženj njegovih ne smemo prezirati, ker so te za pesnika glavna stvar.

Kakor so čitatelji razvideli, kaže se tudi v Aškerčevih poezijah grozno socialno vprašanje, kaže

njegovo žalostno stanje: nikakor pa ne vé pesnik temu vprašanju odgovora. Seveda, — saj ni sprejel krščanstva v svoj program. Obžalujemo, da pesnik ni prišel dalje kakor do žalostnih socialnih pojavov. Ali misli morda, da je vprašanje s tem „rešeno“, ako kličemo smrt tiranom? Ali je pesnik-filozof prezrl, da so tudi tirani ljudje, in da izvira tiranstvo iz človeške narave, iz zgodovine? Tiranov ne bodeš odpravili, ako ne poboljšate človeštva; poboljšati ga pa ne more nič drugega kakor krščanstvo.

Bodi dovolj! Dovolj obširno smo ocenjevali najnovejše pesniško delo in sicer zato, ker smo hoteli razkazati je čitateljem, pa tudi zato, ker večina ocenjevalcev pesnika le površno umeva in misli, da je dovolj povedala, ako imenuje pesmi krasne, pesnika prvaka in ako udari parkrat po kakem nasprotniku, da je to oceni za zabelo. Kar se nas tiče, oziramo se na Aškerca kot na znamenitega umetnika, živahnega in neustrašnega mislitelja, krepkega borilca za slobodo, brezozirnega sodnika socialnih napak in človeških slabosti: a istinito krščanskega pesnika v tem zvezku nismo našli. V teh pesmih pogrešamo prav tega, s čimer bi mogel pesnik zares povzdigniti slovenski narod, s čimer bi mogel pozitivno delovati: pogrešamo krščanskih vzorov, krščanskega navdušenja, krščanskega prepričanja. Komur pa ni mnogo do krščanske vere, — kdor je čist filantrop brez barve —, ta lahko in po pravici hvali našega pesnika.

Dr. Fr. L.

Razne stvari.

Naše slike.

Danes podajemo svojim čitateljem prvo barveno sliko in sicer natančno posneto po oljnati sliki iz nekdanjega kartuzijanskega samostana v Bistri pri Vrhniki. Gospod Obreza na Vrhniki ima iz omenjenega samostana poleg te slike še dvanajst apostolov, katere večinoma pozneje objavi naš list. Podobe so okoli 60 cm visoke in 40 cm široke. Slikane so krepko, dejali bi, realistično. Skoro gotovo jih je izdelal kak menih, ki se je v slikarstvu izolikal na Laškem. Stare bi utegnile biti kakih 150 — 200 let. Naša slika je izmed vseh najlepša. Ni je treba razlagati niti hvaliti. Rečemo samo, da se nam zdi dostojna *Boga-Izveličarja*. O drugih slikah ob drugi priliki!

Knežji dvorec, izmed največjih posvetnih stavb v Ljubljani, prav sedaj podirajo. Potres ga je do cela uničil. Sedaj omenjamo samo, da je bila v drugem nadstropju na strani ob Gosposki

ulici velika in visoka dvorana (14 m dolga in 10,3 m široka, kakih 8—9 m visoka) vsa poslikana. Na dveh nasprotnih stenah so bili simbolično naslikani štirje letni časi, poleg tega na severni strani Dijana s psi, na jugu (menda) Venera z Amorji; na vshodu ob stropu jutro, na zapadu večer. Na stropu pa je bila Aurora, od katere so konji bežali na štiri strani. Sploh niso bile slike nič posebnega; najlepše je bila narejena in najbolj ohranjena Aurora na stropu. Nad vrati skozi vzhodno steno je bila letnica 1673.

Zvezdoslovni koledar za mesec kimovec.

Ta mesec je jako ubožen gledé na nebesne pojave. Skoro vsi planeti so nevidni, razven rdečega Marta, ki vshaja tri ure po solnčnem zapadu. (O njem bomo kmalu izpregovorili kaj več.) Solnce gré dné 22. skozi ravniki, noč in dan sta tedaj jednako dolga, poletje mine in mrzlikasta jesen se začenja.